

**MINISTERUL
EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII**

**REPERE METODOLOGICE
PRIVIND CONSILIEREA ȘI GHIDAREA ÎN CARIERĂ A
ELEVILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE DIN
INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT GENERAL
ÎN ANUL DE STUDII 2022-2023**

Chișinău 2022

REPERE METODOLOGICE PRIVIND CONSILIEREA ȘI GHIDAREA ÎN CARIERĂ A ELEVILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE DIN INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT GENERAL

PRELIMINARII

În conformitate cu Codul educației al Republicii Moldova nr. 152/2014 învățământul gimnazial contribuie la formarea unei personalități libere și creative prin asigurarea dezvoltării competențelor elevilor, precum și prin consilierea și orientarea acestora în determinarea traseului individual optim către învățământul liceal, profesional tehnic secundar sau profesional tehnic post-secundar. Învățământul liceal asigură dezvoltarea la elevi a competențelor definite prin Curriculumul național și consilierea lor în alegerea traseului educațional sau profesional individual către învățământul superior sau învățământul profesional tehnic post-secundar nonterțiar, în funcție de potențial, vocație și performanțe. Devenirea profesională este un proces de durată și necesită o susținere/influență educațională permanentă. În vederea asigurării accesului elevilor cu cerințe educaționale speciale, inclusiv cu dizabilități, la servicii de consiliere și ghidare în carieră, precum și în vederea asigurării tranziției de la învățământ general la învățământul profesional tehnic și ulterior la piața muncii, se impun o serie de măsuri la nivel de cadru legal, instituțional și metodologic. Ghidarea în carieră constituie o expresie explicită a procesului educațional, un ansamblu de acțiuni realizate de către cadrul didactic, factor educațional în vederea susținerii persoanei în proiectarea carierei. Proiectarea carierei este un proces permanent, încadrat în limitele de viață conștientă a individului, un ansamblu de acțiuni subordonate unor finalități prosociale clar definite, orientate spre identificarea posibilităților de maximă valorificare a potențialului individual. În această ordine de idei, ghidarea în carieră presupune un spectru larg de intervenții, printre care informarea cu privire la lumea profesiilor și corelarea cu specificul pieții muncii, autocunoaștere, suport în elaborarea instrumentelor de marketing personal, asistență psihologică privind decizia de carieră etc. Activitățile orientate spre această finalitate vor contribui la formarea unei viziuni clare și realiste asupra posibilităților de formare profesională și angajarea în câmpul muncii.

Prezentele Repere metodologice reglementează procesul de proiectare, organizare, realizare și monitorizare a activităților de consiliere și ghidare în carieră a elevilor cu cerințe educaționale speciale în instituțiile de învățământ general și servesc drept resursă pentru implementarea politicilor naționale din perspectiva asigurării incluziunii socio-profesionale de către organele locale de specialitate în domeniul învățământului, serviciile raionale/municipale de asistență psihopedagogică, cadrele de conducere, cadrele didactice și specialiștii care asistă elevii cu cerințe educaționale speciale (psihologi, psihopedagogi) din instituțiile de învățământ general.

CADRUL NORMATIV ȘI INSTITUȚIONAL CU PRIVIRE LA GHIDAREA ÎN CARIERĂ A ELEVILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

Reperetele metodologice sunt elaborate în temeiul actelor legislative și normative relevante în domeniu:

- Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, HG nr.723/2017;
- Legea nr.60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități;
- Legea nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj;
- Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică, HG nr.732/2013;
- Codul educației al Republicii Moldova, nr.152/2014;
- Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, aria curriculară „Consiliere și dezvoltare personală”, disciplina Dezvoltare personală;

- Reperete metodologice privind activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general, Ordinul Ministerului nr.02 din 02.01.2018;
- Reperete metodologice privind activitatea cadrului didactic de sprijin în instituțiile de învățământ general, Ordinul Ministerului nr.209 din 27.02.2018;
- Reperete metodologice privind educația incluzivă în învățământul profesional tehnic, Ordinul Ministerului nr.1430 din 25.09.2018, modificat prin Ordinul nr.1486 din 13.11.2019.

În corespundere cu cadrul normativ, prestarea serviciilor de ghidare în carieră poate fi analizat din perspectiva domeniului educațional și al ocupării forței de muncă. În domeniul educațional sunt stabilite următoarele instituții participante în procesul de consiliere și ghidare în carieră a elevilor cu cerințe educaționale speciale și/sau dizabilități:

1. La nivel național - Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică (CRAP), instituție publică subordonată Ministerului Educației și Cercetării (care activează în baza HG nr. 732/2013).
2. La nivel raional/municipal - Serviciul de asistență psihopedagogică (SAP), creat prin HG nr. 732/2013, subordonat administrativ Organului local de specialitate în domeniul învățământului și metodologic Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică.
3. La nivel de instituție de învățământ general - Comisia multidisciplinară intrașcolară (CMI), echipa de elaborare a Planului educațional individualizat (PEI), cadrele de conducere, cadrele didactice, psihologul școlar.

SUGESTII METODOLOGICE ÎN PLANIFICAREA, ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA PROCESULUI DE GHIDARE ÎN CARIERĂ A ELEVILOR CU CERINȚE EDUCAȚIONALE SPECIALE

Pregătirea tranziției elevului cu cerințe educaționale speciale devine suficient de importantă și este argumentată integrarea acestui proces ca parte componentă a Planului educațional individualizat. Scopul de bază al pregătirii tranziției la oricare din nivelurile educaționale este facilitarea trecerii elevului cu cerințe educaționale speciale la alte niveluri de învățământ și la serviciile conexe, cu accent pe satisfacerea cerințelor speciale și pregătirea, după caz, pentru angajare și viață independentă. Elevii cu cerințe educaționale speciale și/sau dizabilități trebuie să fie ghidați conform nivelului de dezvoltare, ținând cont de competențele și aptitudinile sale.

În contextul organizării și realizării asistenței educaționale individualizate a elevilor cu cerințe educaționale speciale în instituția de învățământ, tranziția presupune un set de activități coordonate, care:

- sunt proiectate în cadrul unui proces participativ, orientat spre rezultat, și vizează diferite posibile itinerare educaționale ale elevului: de la un nivel de învățământ la altul, de la școală spre alte niveluri de învățământ post-școlar (inclusiv învățământ post-secundar, formare vocațională, pentru instruire continuă, învățământ pentru adulți), la servicii pentru adulți, la viață independentă și participare comunitară;
- sunt bazate pe nevoile copiilor și iau în considerare preferințele și interesele lor;
- includ instrucțiuni, servicii conexe, experiențe comunitare, evaluarea predispozițiilor vocaționale, formarea de competențe vocaționale și, dacă este indicat, formarea de abilități pentru viața de zi cu zi.

Realizarea acestei finalități va contribui la informarea beneficiarilor despre oportunitățile sistemului educațional; piața muncii și cerințele profesiei; sistemul de competențe adecvat calificării și cadrul legislativ al angajării.

Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică (SAP), are misiunea de a asigura dreptul la educație de calitate tuturor elevilor la nivel de raion/municipiu, facilitând incluziunea

educațională a elevilor cu cerințe educaționale speciale. În corespundere cu HG nr.732/2012, SAP are un rol important în asigurarea traseului educațional propice pentru elevii cu cerințe educaționale speciale pe parcursul studiilor și după absolvirea instituțiilor de învățământ general. În contextul individualizării procesului educațional pentru elevii cu cerințe educaționale speciale, se impune asigurarea echității, astfel încât elevii să-și poată realiza potențialul și aspirațiile și să dobândească cunoștințe și aptitudini aplicabile și utile în viața de zi cu zi. În acest sens, se impun o serie de măsuri, care să asigure planificarea, implementarea și monitorizarea activităților de ghidare în carieră și consiliere de eficientizare a acestora.

Pentru asigurarea optimă a activităților de ghidare în carieră și consiliere, Serviciul de asistență psihopedagogică:

- realizează procesul de evaluare complexă a dezvoltării copilului în vederea identificării competențelor și necesităților per domenii de dezvoltare și stabilirea măsurilor de intervenție și serviciile de suport, în funcție de necesitățile lor specifice;
- analizează baza de date a elevilor cu cerințe educaționale speciale pe nivele educaționale în vederea estimării numărului de elevi cu care se va lucra în mod prioritar la evaluarea necesităților, intereselor, abilităților în scop de profesionalizare și/sau angajare, precum și estimarea serviciilor de suport necesare;
- efectuează evaluarea specifică și administrează instrumente standardizate pentru determinarea intereselor vocaționale: Chestionarul de Interese Vocaționale Jackson (JVIS, Jackson Vocational Interest Survey) și RIASEC, autor Holand etc., adaptând instrumentarul de evaluare în dependență de specificul deficienței și necesitățile elevului;
- elaborează Fișa de evaluare psihopedagogică și orientare școlară/profesională pentru elevii cu cerințe educaționale speciale absolvenți, în care se reflectă traseul educațional al elevului, categoria cerințe educaționale speciale, conform registrului UNESCO, 1995; gradul de dizabilitate, eliberat de Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă; tipul de curriculum la disciplinele de studiu, conform Planului educațional individualizat; domeniile de dezvoltare evaluate (dezvoltarea fizică; abilitățile de limbaj și comunicare; dezvoltarea cognitivă; comportament socio-emoțional/relaționare; comportamentul adaptativ); aptitudinile și interesele; măsurile realizate pentru pregătirea tranziției elevului cu cerințe educaționale speciale; concluzii și recomandări de profesionalizare și necesitățile de suport;
- oferă consiliere psihopedagogică elevului și familiei acestuia în vederea accederii în instituțiile de învățământ profesional tehnic; informarea privind ofertele educaționale disponibile în învățământul profesional tehnic; explorarea educațională și ocupațională; decizia cu privire la carieră și promovarea personală; cunoașterea realităților economice și sociale, precum și a riscurilor și avantajelor profesionale;
- informează elevii și părinții/reprezentanții legali referitor la serviciile de ghidare în carieră (ANOFM; Centrele de ghidare în carieră), la nivel de raion/municipiu, care oferă un spectru divers de activități: informare cu privire la ocupații/profesii/meserii, posibilitățile de instruire și de căutare a unui loc de muncă, testarea abilităților, intermedierea muncii, suport în marketing personal, surse de informare despre angajare și alte drepturi ale persoanelor cu dizabilități;
- organizează activități de informare, formare și sensibilizare a actorilor educaționali privind eficientizarea proceselor de implementare a politicilor educaționale și elaborarea mecanismelor de monitorizare și coordonare a procesului de consiliere și ghidare în carieră;
- facilitează tranziția elevilor cu cerințe educaționale speciale de la învățământul general la învățământul profesional tehnic prin oferirea de suport instituțiilor de învățământ unde

sunt incluși elevi cu cerințe educaționale speciale și optarea pentru domeniile profesionale în concordanță cu aptitudinile generale și specifice ale elevilor;

- monitorizează în ce măsură acțiunile întreprinse de instituția de învățământ general contribuie la implementarea prevederilor incluse în Planul educațional individualizat al elevilor cu cerințe educaționale speciale privind activitățile de pregătire a tranziției a copilului.

Roluri și responsabilități la nivel instituțional

Fiecare membru al echipei PEI realizează sarcinile, precizate și coordonate, pe tot parcursul procesului PEI.

Personalul de conducere din instituție:

- asigură examinarea și aprobarea Planului educațional individualizat în cadrul Consiliului profesoral al instituției în care sunt menționate acțiuni de planificare a tranziției elevului;
- monitorizează realizarea prevederilor incluse în Planul de tranziție al elevului;
- oferă asistență metodologică cadrelor didactice din instituție în realizarea adaptărilor curriculare și selectarea/combinarea strategiilor didactice la particularitățile individuale de dezvoltare și potențialul elevului;
- monitorizează procesul de realizare a activităților de consiliere și ghidare în carieră a elevilor cu cerințe educaționale speciale în instituția de învățământ (în cadrul orelor de Dezvoltare personală; Educația civică; Educația pentru societate; Educația tehnologică, Robotica, Educația digitală, Educația antreprenorială, activitățile transdisciplinare etc);
- colaborează cu serviciile specializate (Serviciul de asistență psihopedagogică, Centrele de ghidare în carieră, Agența pentru Ocuparea Forței de Muncă etc.), planifică și realizează în comun activități privind alegerea traseului educațional și profesional al elevului cu cerințe educaționale speciale.

Psihologul școlar – realizează activități de consiliere și ghidare în carieră, în corespundere cu prevederile Reperelor metodologice privind activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general, aprobate prin Ordinul Ministerul nr. 02 din 02.01.2018, conform cărora una din ariile de acțiune se referă la determinarea intereselor, aptitudinilor, deprinderilor elevilor în vederea orientării în carieră.

psihologul școlar:

- realizează activități de cunoaștere și autocunoaștere a personalității elevilor, în vederea autodeterminării școlare sau/și profesionale, a corelării optime între posibilități, aspirații și cerințe socioprofesionale; determinarea perspectivelor de dezvoltare și a modalităților de obținere a formării necesare;
- desfășoară activități de psihoprofilaxie cu elevii, cadrele didactice și părinții cu diverse teme privind ofertele educaționale, conținuturile planificării carierii (autocunoașterea, comunicarea și managementul informației, planificarea carierii, metode și tehnici de căutare a unui loc de muncă, legislația și piața muncii, stil de viață și calitatea vieții), identitatea vocațională (interese, valori, abilități și competențe), marketing personal (Curriculum vitae, scrisoarea de intenție, interviul) etc.;
- efectuează convorbiri individuale cu elevul în vederea informării privind motivațiile sale, planurile privind viitorul profesional, gradul de maturitate, echilibrul emoțional, autonomia sa, interesele și abilitățile acestuia;
- efectuează convorbiri cu părinții în cursul cărora se vor sesiza caracteristicile mediului familial, eventualele repercusiuni asupra adaptării școlare: nivelul sociocultural al familiei, importanța acordată de către părinți studiilor copilului, culturii, reprezentările

acestora despre școală și oportunităților de continuare a studiilor în învățământul profesional tehnic;

- realizează activități de consiliere psihologică individuală și/sau de grup cu elevii orientate spre înțelegerea propriei persoane și a pieții muncii, corelarea propriilor interese și talente cu solicitările asociate diferitor oportunități ocupaționale, adaptarea la condițiile reale de viață, formarea sferei valorico-motivaționale, depășirea situațiilor de criză și menținerea echilibrului emoțional, care sunt importante în alegerea profesiei; concretizarea și reorientarea alegerii personale a profesiei în concordanță cu potențialul, interesele, abilitățile și aptitudinile elevului;
- colaborează cu cadrele didactice la clasă și monitorizează procesul de ghidare în carieră a elevilor cu cerințe educaționale speciale, prin asistențe la ore și oferirea recomandărilor de intervenție reieșind din punctele forte, interesele și caracteristicile specifice ale elevului (limbajul, gândirea, imaginația, memoria, atenția, tipul de inteligență, afectivitatea/emotivitatea, temperamentul, stilul de învățare, interesele, înclinațiile, aptitudinile, abilitățile și preferințele acestuia).

Cadrul didactic de sprijin planifică și realizează asistența individualizată a elevului cu cerințe educaționale speciale, la clasă, în Centrul de Resurse pentru Educația Incluzivă, în alte entități structurale ale instituției de învățământ:

- coordonează realizarea tuturor activităților din Planul de tranziție (parte a PEI, care prevede acțiunile necesare întreprinse de diferiți actori educaționali pentru a oferi instruirea și serviciile necesare pentru o tranziție de succes a elevului cu cerințe educaționale speciale de la o treaptă de învățământ la treapta succesivă și ulterior la angajare);
- examinează și furnizează informații relevante despre punctele forte ale elevului, strategii de predare adecvate, stilul/stilurile de învățare preferate ale elevului, preocupările, preferințe/ non-preferințele, interesele, abilitățile și necesitățile elevului, obiectivele sale de viitor, performanțele și progresele în realizarea obiectivelor PEI;
- asistă/ajută elevul în identificarea obiectivelor post-școlare;
- urmărește progresul elevului privind finalitățile de învățare descrise în PEI, în coordonare cu cadrul didactic la clasă și consemnează realizările și progresele elevului;
- pregătește elevul și familia pentru rolul lor de leadership în procesul tranziției;
- sugerează oportunități educaționale post-școlare;
- colaborează cu cadrele didactice, specialiștii din instituție și părinții copilului privind atingerea finalităților din Planul educațional individualizat.

Cadrele didactice pe discipline școlare/diriginții:

- creează condiții favorabile pentru dezvoltarea personală, cunoașterea și acceptarea de sine, explorarea și autoevaluarea resurselor personale, comunicare asertivă, non-conflictuală și non-violentă, autoeducare, înțelegerea profesiilor din perspectiva pieței muncii, planificarea carierei și luarea deciziilor de carieră, dezvoltarea spiritului antreprenorial ca opțiune de carieră etc.;
- valorifică la maximum resursele și potențialul individual al elevului integrând cunoștințele achiziționate la diferite arii curriculare, dezvoltând capacitatea de decizie și rezolvare de probleme prin diverse perspective de abordare a conținuturilor curriculare;
- selectează strategii de predare-învățare la particularitățile individuale de dezvoltare și potențialul elevului, stilul/stilurile de învățare, inteligențele multiple, finalitățile de învățare stabilite, conținuturile de învățare, care stimulează interesul pentru învățare, comunicare, socializare și cunoașterea reciprocă dintre elevi;

- realizează activități de proiectare a carierei, prin determinarea traseului școlar și/sau profesional, din perspectiva valorificării potențialului personal și oportunităților pieței muncii;
- asigură caracterul interactiv al procesului de predare-învățare-evaluare prin utilizarea diferitor surse de documentare, explorarea mijloacelor TIC, instrumentelor web, a oportunităților multimedia etc.;
- participă la identificarea formelor de suport, adecvate elevului în perioada de tranziție.

Viorica MARTI, consultant principal, Direcția învățământ general, Ministerul Educației și Cercetării

Tatiana LUNGU, psiholog, director adjunct, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică